

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

www.rijksverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk
[www.linkedin.com/company/
ministerie-van-bzk](https://www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk)

Kenmerk
2020-0000589002

Uw kenmerk

Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
T.a.v. de directeur van het Centrum
Infectieziektebestrijding
Postbus 1
3720BA Bilthoven

Datum 4 oktober 2020
Betreft Aanvullende adviesaanvraag t.b.v. de Tweede
Kamerverkiezing

Op 30 juli jl. heeft u advies uitgebracht over de maatregelen die genomen zouden moeten worden in de stemlokalen zodat bij de komende verkiezingen kiezers op een veilige manier in het stemlokaal kunnen stemmen en de leden van de stembureaus hun werk veilig kunnen verrichten. Inmiddels is het RIVM-advies vertaald in een kader dat gemeenten kunnen gebruiken bij het selecteren van stemlocaties en bij het bepalen hoe de stemlokalen ingericht moeten worden.

Maatregelen uit het RIVM-advies zijn inmiddels ook verankerd in de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19. Dit wetsvoorstel is ingediend bij de Tweede Kamer en zal naar verwachting in de komende weken behandeld worden door Tweede en Eerste Kamer. In de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 is tevens voor verkiezingen als bedoeld in de Kieswet een uitzondering opgenomen op de maximale groepsmaat. Dit betreft het groepsvorming ten behoeve van de kandidaatstellingsprocedure, inrichting van de stemlokalen, de stemming in het stemlokaal (en eventuele wachtrij buiten het stemlokaal van kiezers die aan de stemming willen deelnemen), de stemopneming en de vaststelling van de verkiezingsuitslag.

De zoektocht van gemeenten om geschikte stemlocaties te vinden voor de Tweede Kamerverkiezing (17 maart 2021) en de huidige situatie met betrekking tot het coronavirus geven het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) evenwel aanleiding om opnieuw advies aan het RIVM te vragen.

Adviesaanvraag RIVM

1. Grote stemlocaties

Omdat het vinden van geschikte stemlocaties (waar het mogelijk is het stemproces zo in te richten dat de 1,5 meter afstand kan worden aangehouden) moeilijk is willen veel gemeenten uitwijken naar grotere locaties waar meerdere (mogelijk 4) stembureaus zitting gaan houden. In dergelijke locaties zullen op

Datum
4 oktober 2020

Kenmerk
2020-0000589002

bepaalde delen van de dag tientallen en in potentie wel honderd of meer kiezers tegelijk aanwezig zijn (via doorstroom, routing en op 1,5 meter afstand). Omdat het stemmen o.a. vanwege de 1,5 meterregel langer gaat duren dan bij andere verkiezingen wordt er rekening mee gehouden dat kiezers mogelijk wel 15 minuten of langer in de rij moeten staan. De leden van de stembureaus (bij 4 stembureaus ca 20 personen) zijn een hele dag op de stemlocatie.

Vragen aan RIVM

- **Brengen grote stemlocaties zoals hiervoor geschetst bijzondere gezondheidsrisico's met zich mee?**
-
- Indien de maatregelen op dergelijke locaties (meerdere stembureaus op één locatie) goed uitvoerbaar zijn en strikt opgevolgd worden, spelen er theoretisch gezien geen bijzondere gezondheidsrisico's t.a.v. enkelvoudige stembureaus. Om het praktisch en qua uitvoering goed te organiseren kan er gedacht worden aan cohortering per team van stembureauleden in een grotere locatie. Waarbij contact tussen de verschillende cohorten wordt vermeden. De vraag is echter of het wenselijk is om tot samengevoegde stembureaus over te gaan vanwege de mogelijk complexe organisatie, uitvoerbaarheid en handhaving van de maatregelen.
-
- **Zou dat het geval zijn, zijn er maatregelen te treffen om de gezondheidsrisico's te mitigeren zodat grote stemlocaties mogelijk kunnen zijn?**
- Zie het antwoord hierboven.
-
- 2. Locaties om de stemmen te tellen

Een deel van de stemlokalen zullen, vanwege de 1,5 meterregel, te klein zijn om de stemmen te tellen. In dergelijke gevallen maakt de Tijdelijke wet het mogelijk dat de stembussen worden overgebracht naar een gemeentelijke locatie waar die stembussen geteld kunnen worden. Op een dergelijke locatie zullen tientallen mensen bijeen kunnen zijn om de telling uit te voeren. Hoewel ook bij het tellen de norm geldt om 1,5 meter afstand te houden, zal dat in de praktijk niet altijd mogelijk zijn. Het tellen kan een aantal uren duren.

Een aantal gemeenten wil het tellen van de stemmen helemaal centraal gaan uitvoeren (de dag na de verkiezing). Het gaat ook om grote gemeenten zoals Groningen en Rotterdam. Het centraal tellen gebeurt dan in grote locaties (zoals bijvoorbeeld AHOY). In het geval van Rotterdam zijn er wel 1000 mensen betrokken bij het centraal tellen. Het tellen duurt een hele dag.

Vragen aan RIVM

- **Leidt het tellen van de stemmen op grote tellocaties tot bijzondere gezondheidsrisico's?**
-
- Indien de maatregelen op deze locaties goed uitvoerbaar zijn en strikt opgevolgd worden, spelen er theoretisch gezien geen bijzondere gezondheidsrisico's t.a.v. een tellocatie behorende bij één stembureau. Om het praktisch en qua uitvoering goed te organiseren kan er gedacht worden aan cohortering per team van tellers

Datum
4 oktober 2020

Kenmerk
2020-0000589002

per stembureau in een grotere locatie. Waarbij contact tussen de verschillende cohorten wordt vermeden. De vraag is echter of het wenselijk is om tot centraal tellen over te gaan vanwege de mogelijk complexe organisatie, uitvoerbaarheid en handhaving van de maatregelen.

-
- **Zou dat het geval zijn, zijn er maatregelen te treffen om de gezondheidsrisico's te mitigeren zodat het tellen in grote tellocaties mogelijk kan zijn?**
- Zie het antwoord hierboven.

3. Personen van 70 jaar en ouder

Overwogen wordt om faciliteiten te gaan bieden aan kiezers die behoren tot de risicogroepen. Op basis van de informatie die staat op <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/risicogroepen> concludeert het ministerie van BZK dat alle personen van 70 jaar en ouder tot de risicogroep behoren. Voor personen onder de 70 jaar geldt dat niet generiek maar is het afhankelijk van het hebben van onderliggende ziekten.

Vraag aan RIVM

- **Kan het RIVM bevestigen dat het ministerie van BZK de informatie op <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/risicogroepen> juist interpreteert?**

Ja, dit is een juiste interpretatie.

-
- 4. Mondkapjes/mondneusmaskers

In uw advies van 30 juli jl. staat dat, uitgaande van de 1,5 meterregel, het voor de kiezers en voor de stembureauleden niet noodzakelijk is om een mondkapje/mondneusmasker te dragen. Inmiddels heeft het kabinet het dringende advies gegeven om in publiek toegankelijke binnenruimtes een niet medisch mondkapje te dragen.

Vraag aan RIVM

- **Heeft het in het verlengde van dit advies van het kabinet enige toegevoegde waarde om, als tussen stembureauleden en kiezers een kuchscherp is geplaatst, de stembureauleden ook een niet medisch mondkapje te laten dragen?**

Het OMT concludeerde eerder dat uitgaande van een situatie waarin men eerst inperkende maatregelen aan de bron respecteert (zoals thuis blijven bij klachten, isolatie- en quarantaine-instructies respecteren, triage) en daarna collectieve maatregelen in acht neemt (zoals geen handen schudden, 1,5 m afstand, vermijden van drukte, handenwassen en hygiëne), de toegevoegde waarde van niet-medische mondneusmaskers gering was: ze dekken immers een klein restrisico af. Niet-medische mondneusmaskers hebben mogelijk enig positief effect om de

Datum
4 oktober 2020

Kenmerk
2020-0000589002

verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, m.n. door presymptomatische verspreiding van virus vanuit de drager van het kapje tegen te gaan, er van uitgaande dat personen met klachten zich isoleren en afstand houden.

Het OMT rapporteert echter in hun adviesbrief van 13 oktober ook dat mondneuskapjes wellicht een rol zouden kunnen spelen in een reductie van de blootstelling aan het virus wat leidt tot een mildere infectie. Hiermee kan het gebruik van mondneuskapjes de ernst van de ziekte als gevolg van een besmetting verminderen.

Eerder hebben we geadviseerd dat stembureauleden die staan bij de ingang van het stembureau én stembureauleden die kiezers met een fysieke beperking helpen een chirurgisch mondneus-masker type IIR dragen tijdens deze werkzaamheden.

Daarnaast adviseren we nu aanvullend dat alle overige stembureauleden een niet-medisch mondneusmasker dragen, zodat dit in lijn is met het beleid vanuit de Rijksoverheid.

Zoals ook in de OMT adviesbrief wordt gesteld kan in situaties waar langdurig gebruik van mondneusmaskers noodzakelijk wordt geacht, zoals in sommige contactberoepen, een alternatief zoals faceshield overwogen worden. Het plaatsen van de kuchschermen wordt hiernaast nog steeds geadviseerd.

De kwaliteit van niet-medische mondneusmaskers is momenteel niet geborgd, zodat op dit moment nog geen aanbevelingen over het beste soort masker kunnen worden gegeven. Uit de internationale literatuur lijkt dat er grote verschillen tussen maskers bestaan.

• **Zou het antwoord ja zijn, met welke frequentie moeten stembureauleden het mondkapje vernieuwen? Stembureauleden starten de werkzaamheden om 07.30 uur en kunnen tot middernacht in functie zijn.**

- Een chirurgisch mondneusmasker of ademhalingsbeschermingsmasker kan maximaal 3 uur gedragen worden. Als ademen moeilijker wordt, kan het masker eerder vervangen worden. Het masker dient vervangen te worden als het masker nat voelt, als het beschadigd is of wanneer tussendoor iets gegeten of gedronken wordt. Ons advies voor de praktijk is om het mondneusmasker te vervangen na elke pauze.
- Tussentijds afzetten van het masker dient voorkomen te worden. Tussentijds op- en afzetten kan alleen als de buitenkant van het masker niet aangeraakt wordt. Ook is van belang te realiseren dat niet-medische mondneuskapjes niet zijn bedoeld voor continu gebruik over de hele dag.

Planning

De minister van BZK heeft voor begin november a.s. een brief aan de Tweede Kamer toegezegd over de komende verkiezingen. Gelet daarop is het verzoek of het RIVM uiterlijk 16 oktober a.s. het advies kan geven.

Datum
4 oktober 2020
Kenmerk
2020-0000589002

Vragen

Mocht het RIVM vragen hebben naar aanleiding van deze adviesaanvraag dan kunnen die worden gestemd aan [redacted] 5.1.2e
([redacted] 5.1.2e @minbzk.nl, telefoonnummer 06 [redacted] 5.1.2e

Hoogachtend,
De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Namens deze,

[redacted] 5.1.2e